

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

Efficient Parliamentary Diplomacy Obstacles and Requirements of 12th Islamic Consultative Assembly

Mostafa Delavarpouraghdam * *Corresponding Author*, Assistant Professor of Islamic Consultative Majles Research Center, Director of Department of Parliamentary Studies, Islamic Consultative Majles Research Center, Tehran, Iran. E- mail: delavarpour110@gmail.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Parliamentary
diplomacy; Efficiency;
Parliamentary
Assemblies; 12th
Islamic Consultative
Assembly.

Article history:

Received 2024-1-19

Received in revised form

2024-9-16

Accepted 2024-12-16

Published Online

2024-12-16

ABSTRACT

One of the Functions of the Islamic Consultative Assembly, along with the legislative and monitoring functions, is parliamentary diplomacy. Efficiency and effectiveness are multi-layered categories that are affected by both structural and agent elements. The main question of this research is what factors reduce the efficiency of the diplomatic activities of the Islamic Consultative Assembly. It seems that the efficiency of the diplomatic activities of the 12th Islamic Consultative Assembly requires creation of required structures, the amendment of the Internal regulations of the legislative power, continuous improvement of the processes and evolution both parts of the structure – agent. The most important goal of this research is to identify obstacles and requirements for empowering the diplomatic activities of the 12th Islamic Consultative Assembly through the collection of library information and content analysis of documents and experiences of parliamentary assemblies. For this reason, this research is included under applied, strategic and developmental research.

Cite this Article: Delavarpouraghdam, M. (2024). Efficient Parliamentary Diplomacy: Obstacles and Requirements of 12th Islamic Consultative Assembly. *World Politics*, 13(3), 253-283. doi:10.22124/wp.2024.28410.3400

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2024.28410.3400

1. Introduction

With the entry into the third millennium and the increase in the diversity of actors influencing foreign policy and Lawmakers' attention to the opportunities of digital parliament, the parliamentarians gradually pay attention to diplomatic negotiations and synergize capacities to face Basic and common governance threats. For this reason, the legislative assemblies of the world are gradually taking a step towards helping official diplomacy with a special look at the knowledge and skills of parliamentary diplomacy, so that today, examining the level of activism of legislative assemblies in helping to establish stable peace and security is essentials of balanced diplomacy and popularization of foreign policy has been promoted.

2. Theoretical Framework

Parliamentary diplomacy of the Islamic Republic of Iran is influenced by various theories. Parliamentary studies experts have tried to analyze the performance of the diplomatic activities of the Islamic Consultative Assembly with various theories such as structural realism, institutionalism, idealism, structuralism, functionalism and discourse analysis. Due to the simultaneous emphasis on the structure and the agent, the construction theory has a suitable theoretical and conceptual basis for the pathology and evaluation of the parliamentary diplomacy of the Islamic Republic of Iran. The creator of the constructivist theory was "Alexander Wendt", who emphasizes the consistency of both the structure and the agent. This article aims to extract a suitable framework from within the structure-agent theory in order to analyze the parliamentary diplomacy of the Islamic Republic of Iran.

3. Methodology

This research is placed under the application and development studies and through the collection of library information and the content analysis of documents and experiences of parliamentary assemblies, it has provided solutions for placing the diplomatic activities of the representatives of the Islamic Council Assembly in an efficient orbit.

4. Results and Discussion

Currently, there is no specific institution in the 12th Parliament of Iran to document the diplomatic activities of the representatives. Lack of a coherent strategy in the field of institution diplomacy, neglecting the four-year road map of parliamentary diplomacy, Low knowledge of some new legislators and representatives of parliamentary diplomacy techniques and skills, Neglecting the diplomatic potential of female representatives, Changing some diplomatic missions to parliamentary tourism, Lack of proper use of the capacity of parliamentary secretariats located in Tehran, Very low share of parties and factions in the portfolio of parliamentary diplomacy and absence of permanent statutes of friendship groups of the Islamic

Council Assembly are the most important obstacles to efficient parliamentary diplomacy in Islamic Republic of Iran.

5. Conclusions and Suggestions

A strategic and long-term look at the field of parliamentary diplomacy, Maximum utilization of diplomatic capacities of parliamentary assemblies, Determining quality indicators for the registration and membership of legislators in some parliamentary assemblies such as the World Inter-Parliamentary Union, establishment of the Strategic Council of Parliamentary Diplomacy, increasing the share of knowledge, skills and creativity in the parliamentary portfolio of the Islamic Republic of Iran, Increasing the share of emerging technology in the transition process towards digital and intelligent parliamentary diplomacy, Conducting training courses on parliamentary diplomacy techniques for newly arrived representatives, efforts of the activists of the parliamentary diplomacy of the Islamic Republic of Iran to attract foreign policy experts, Documenting the experiences of representatives - diplomats from the first to the twelfth periods of the legislature, Using the diplomatic capacity of female representatives with the approach of increasing the added value of parliamentary diplomacy, active role of parties and factions in diplomatic negotiations with countries with a parliamentary system, transparency diplomatic activities of legislators, Improving the effectiveness and efficiency of friendship groups, determining qualitative indicators for membership, measuring and evaluating the performance of friendship groups Paying attention to the capacities of research parliamentary diplomacy and maximum utilization of the propaganda and political capacities of parliamentary diplomacy to neutralize hybrid operations are the most important measures and initiatives to realize effective parliamentary diplomacy.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۰۱۳۳-۲۳۸۳
شاپا الکترونیکی: ۴۸۹۹-۲۵۳۸

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

دیپلماسی پارلمانی کارآمد موانع و الزامات فراروی مجلس دوازدهم

مصطفی دلاورپور اقدم* نویسنده مسئول، استادیار علوم سیاسی، گروه مطالعات پارلمانی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: delavarpour110@gmail.com

چکیده	درباره مقاله
یکی از کارکردهای سه گانه مجلس شورای اسلامی در کنار کارکرد قانون گذاری و نظارت، دیپلماسی پارلمانی است که نقش و اهمیت آن در ساختار و راهبرد دیپلماسی عمومی کشورها به تدریج در حال افزایش است. کارآمدی و اثربخشی مقوله ای چندوجهی و متأثر از هر دو بخش ساختار و کارگزار است. سؤال اصلی این تحقیق این است که چه عواملی کارآمدی فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی را کاهش می دهند. به نظر می رسد کارآمدسازی فعالیت های دیپلماتیک مجلس دوازدهم مستلزم ترمیم و ایجاد برخی ساختارها، اصلاح قانون آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، بهبود مستمر فرایندها و نگاه تحولی به هر دو بخش ساختار - کارگزار است. مهم ترین هدف این پژوهش نیز، شناسایی موانع و الزامات توانمندسازی فعالیت های دیپلماتیک مجلس دوازدهم از طریق جمع آوری اطلاعات کتابخانه ای و تحلیل محتوایی اسناد و تجارب مجامع پارلمانی است. به همین دلیل این پژوهش در ذیل تحقیقات کاربردی، راهبردی و توسعه ای قرار می گیرد.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی کلیدواژه ها: دیپلماسی پارلمانی، کارآمدی، مجامع پارلمانی، مجلس دوازدهم. تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۸/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۲۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۹/۲۶

استناد به این مقاله: دلاورپور اقدم، مصطفی. (۱۴۰۳). دیپلماسی پارلمانی کارآمد: موانع و الزامات فراروی مجلس دوازدهم. *سیاست جهانی*.
doi:10.22124/wp.2024.28410.3400. ۲۵۳-۲۸۳، ۱۳(۳)

© نویسنده (گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

تقنین، نظارت و دیپلماسی پارلمانی سه کارکرد مجالس قانون‌گذاری دنیاست و رهبران پارلمان‌های جهان با شناسایی کاستی‌ها، نقاط قوت و خلق نوآوری و ابتکار عمل تلاش می‌کنند به صورت مستمر و توأمان، کارآیی وظایف نمایندگی در هر سه حوزه را ارتقا دهند، البته در خصوص وظایف نمایندگی، ذکر این نکته لازم است که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران فقط به وظایف تقنینی و نظارتی اشاره شده است، زیرا در دوره تدوین پیش‌نویس قانون اساسی، هنوز ادبیات دیپلماسی پارلمانی در مرحله نوزایی و تکامل اولیه قرار داشت ولی با ورود به هزاره سوم میلادی و افزایش تنوع کنشگران تأثیرگذار بر سیاست خارجی و اهتمام قانون‌گذاران دنیا برای استفاده از ظرفیت فن‌آوری نوظهور و خیز به سمت پارلمان دیجیتال، به مرور توجه نمایندگان پارلمان به مذاکرات دیپلماتیک و هم‌افزایی ظرفیت‌ها برای مواجهه با نظام مسائل اساسی و تهدیدات مشترک حکمرانی افزایش یافته است. از ویژگی‌های ذاتی دیپلماسی، تکثرگرایی و چندوجهی بودن آن است. در همین رابطه مجالس قانون‌گذاری دنیا به تدریج با نگاه تحول‌گرایانه به دانش و مهارت‌های دیپلماسی پارلمانی، به سمت کمک به دیپلماسی رسمی گام برداشته‌اند، به طوری که امروزه بررسی میزان کنشگری مجالس قانون‌گذاری در کمک به استقرار صلح و امنیت پایدار، به یکی از ستون‌های دیپلماسی متوازن و مردمی‌سازی سیاست خارجی تبدیل شده است.

به‌رغم اینکه ادبیات، فنون و کاربرد دیپلماسی پارلمانی در سال‌های اخیر توسعه یافته ولی محافل دانشگاهی و مراکز تحقیقاتی جمهوری اسلامی ایران کمتر به مبحث دیپلماسی پارلمانی توجه کرده‌اند، درحالی‌که این مبحث با ورود به هزاره سوم میلادی از هر دو منظر مطالعات نظری (بنیادین) و کاربردی به یکی از مباحث مهم سیاست خارجی تبدیل شده است. اهمیت این موضوع هنگامی برجسته‌تر می‌شود که قدرت مانور دولت‌مردان در عرصه روابط بین‌الملل در قیاس با نمایندگان پارلمان محدودتر است، زیرا قانون‌گذاران به دلیل ایفای وظایف نمایندگی تحرک دیپلماتیک بالاتری دارند و در بیان مواضع از آزادی بیشتری در قیاس با وزیر امور خارجه و سفرای جمهوری اسلامی ایران برخوردارند. هر چند در قانون اساسی به کارکردهای دیپلماسی پارلمانی اشاره نشده است ولی به دلیل جایگاه مهم فعالیت‌های دیپلماتیک قانون‌گذاران در مجامع پارلمانی و رایزنی‌گروه‌های دوستی برای توسعه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی و تجاری، در این تحقیق علاوه بر تبیین موانع فراروی کارآمدسازی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی، راهکارهایی نیز برای ارتقای کارآمدی و اثربخشی

فعالیت های دیپلماتیک نمایندگان مجلس شورای اسلامی پیشنهاد شده است. در این پژوهش، فعالیت های دیپلماتیک مجلس دوازدهم متغیر اصلی و کارآمدی متغیر وابسته است. در این میان هر عنصر و پدیده ای که کاهش یا تقویت کارآمدی و اثربخشی مذاکرات دیپلماتیک رئیس قوه مقننه، گروه های دوستی، اعضای کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی، هیأت های دیپلماتیک و رؤسای فراکسیون ها را موجب شود، به همان میزان بر فعالیت های دیپلماتیک مجلس دوازدهم به عنوان متغیر مستقل تأثیر می گذارد. یا توجه به اینکه توجه به دیپلماسی پارلمانی در چند سال اخیر مورد توجه قرار گرفته است، بازه بررسی موانع بررسی شده متمرکز بر ادوار دهم تا دوازدهم مجلس شورای اسلامی است.

حامیان نظریه دیپلماسی عمومی بر این باورند که دیپلماسی پارلمانی یکی از بارزترین جلوه های دیپلماسی عمومی و مردمی سازی سیاست خارجی است که بیشتر از طریق کنشگری گروه های دوستی و هیأت های دیپلماتیک در مجامع پارلمانی تحقق می یابد. پرسش اصلی پژوهش موجود این است که چرا دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی بعد از گذشت یازده دور از تشکیل مجلس شورای اسلامی، هنوز در مدار کارآمدی قرار نگرفته و سهم آن در سبب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران پایین است.

فرض بر این است که ارتقای اثربخشی و کارآمدسازی فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی، مستلزم تحول ساختار - کارگزار، بهبود فرایندها و اصلاح برخی مفاد قانون آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی است. به همین دلیل این پژوهش در ذیل گزارش های کاربردی و توسعه ای قرار می گیرد و از طریق جمع آوری اطلاعات کتابخانه ای و تحلیل محتوایی اسناد و تجارب مجامع پارلمانی، راهکارهایی را در جهت قرارگیری فعالیت های دیپلماتیک نمایندگان مجلس شورای اسلامی در مدار کارآمدی ارائه نموده است. در این تحقیق با فاصله گرفتن از روش توصیفی و خلق نوآوری و ابتکار عمل، تلاش شده است مسیر تحقق دیپلماسی پارلمانی کارآمد به خوبی تبیین شود. مهم ترین اهداف این تحقیق عبارتند از:

- تقویت اشراف نمایندگان مجلس شورای اسلامی به فنون و مهارت های دیپلماسی پارلمانی،
- شناسایی موانع و آسیب های فراروی کارآمدسازی فعالیت های دیپلماتیک نمایندگان مجلس شورای اسلامی،
- ارائه راهکارهای لازم برای شکل گیری دیپلماسی پارلمانی کارآمد.

۱. پیشینه پژوهش

دیپلماسی رسمی، عمومی، دفاعی، اقتصادی و فرهنگی از مهم‌ترین ابعاد دیپلماسی اند که هر کدام متولیان خاص خود را دارد (Simpson, 1968: 4). یکی از مهم‌ترین اضلاع دیپلماسی عمومی، دیپلماسی پارلمانی است که بازیگران آن را قانون‌گذاران تشکیل می‌دهند. تعقیب منافع ملی و اولویت‌های سیاست خارجی در پنج سطح دیپلماسی پارلمانی دوجانبه، منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای، قاره‌ای و جهانی از مهم‌ترین اهداف دیپلمات‌های پارلمانی هر کشوری است (Staveridis, 2021: 65-34). جایگاه پارلمان در منظومه سیاست خارجی، به نظام سیاسی و اولویت‌های راهبردی آن کشور نیز بستگی دارد. شکل نظام سیاسی به صورت دموکراتیک، فدرال، اقتدارگرا، نظام پارلمانی و ریاستی بر نوع فعالیت‌های دیپلماتیک قانون‌گذاران تأثیر می‌گذارد. برای مثال در نظام‌های پارلمانی به دلیل اینکه حزب یا فراکسیون حاکم بر پارلمان، هیئت دولت را تشکیل می‌دهد، همسویی بالایی بین دیپلماسی پارلمانی و رسمی وجود دارد.

دیپلماسی پارلمانی ابزاری برای مردمی‌سازی روابط منطقه‌ای و بین‌المللی از طریق نقش‌آفرینی نمایندگان خانه ملت در حوزه سیاست خارجی است (Global Diplomatic Forum, 2023: 3). ستون فقرات و موتور پیشران توسعه دیپلماسی پارلمانی بر پنج کنشگر ریاست قوه مقننه، شورای اجرایی بین‌المجالس، گروه‌های دوستی، رؤسای فراکسیون‌ها و رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی بنا شده است. این پنج کنشگر به‌عنوان معماران سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی، در سطوح مختلف دیپلماسی پارلمانی دوجانبه، منطقه‌ای، قاره‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی مشارکت میدانی دارند (delavarpouraghdam, 2022: 14). در یک تقسیم‌بندی، مذاکرات دیپلماتیک نمایندگان به دو بخش مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شود. در دیپلماسی پارلمانی مستقیم، قانون‌گذاران بدون واسطه در حوزه سیاست خارجی نقش‌آفرینی می‌کنند که از مصادیق آن می‌توان به مذاکرات چهره‌به‌چهره رؤسای پارلمان‌ها اشاره کرد ولی در دیپلماسی پارلمانی غیرمستقیم، نمایندگان از ظرفیت‌های نظارتی برای تأثیرگذاری بر سیاست خارجی استفاده می‌کنند که از مصادیق آن می‌توان به طرح سؤال از وزیر خارجه، تحقیق و تفحص از عملکرد وزارت خارجه یا تصویب طرح‌های مرتبط با حوزه سیاست خارجی اشاره کرد (Jaskiernia, 2022: 85 – 101).

با ورود به هزاره سوم میلادی و افزایش اهمیت دیپلماسی عمومی در مدیریت افکار عمومی و اقتناع دیپلماتیک رؤسای سایر کشورها، توجه مجالس قانون‌گذاری دنیا به مبحث دیپلماسی پارلمانی به عنوان یکی از مباحث فرعی دیپلماسی عمومی افزایش یافته است (Institute for Public Diplomacy, 2024).

2). طبعاً قدرت مانور دولتمردان در عرصه روابط بین‌الملل در قیاس با نمایندگان پارلمان محدودتر است ولی قانون‌گذاران به دلیل ایفای وظایف نمایندگی در قیاس با وزیر امور خارجه و سفرای جمهوری اسلامی ایران، از تحرک دیپلماتیک و آزادی بیشتری در بیان مواضع برخوردارند. تاکنون مقالات و کتاب‌های محدودی در خصوص دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران تدوین شده است. در این رابطه می‌توان به کتاب «دیپلماسی هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دیپلماسی پارلمانی» به نویسندگی آقایان مصطفی دلاورپورآقدم و محمدحسن معادی رودسری اشاره کرد که در سال ۱۳۹۴ توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی انتشار یافت. در این تحقیق، به ظرفیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه برای افزایش قدرت مانور و چانه‌زنی تیم مذاکره‌کننده هسته‌ای اشاره کرده بود (delavarpouraghdam, 2015: 1-35). مقاله دیگری نیز توسط آقایان مصطفی دلاورپورآقدم و سید جلال دهقانی فیروزآبادی با عنوان «دیپلماسی نومحافظه‌کاران کنگره آمریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۶ - ۲۰۰۹ میلادی) در فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام انتشار یافته و در آن ضمن تبیین ابعاد دیپلماسی پارلمانی، به مهمترین اهرم‌های دیپلماتیک مجالس نمایندگان و سنای آمریکا برای تغییر رفتار و مواضع سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران اشاره شده است (Delavarpouraghdam, 2017: 1-22).

مقاله «اتحادیه بین‌المجالس جهانی: فرصت‌ها، موانع و الزامات فراروی مجلس شورای اسلامی» توسط امیرعباس قاسمپور و از کارشناسان مسؤول شورای اجرایی بین‌المجالس در ادوار مختلف مجلس شورای اسلامی تدوین شده است. نویسنده در این مقاله، با مستندسازی موانع و پسران‌های فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان مجلس در مجامع پارلمانی، راهکارهایی را برای افزایش اثربخشی فعالیت‌های دیپلماتیک قانون‌گذاران کشورمان در اتحادیه بین‌المجالس جهانی ارائه نموده است (Ghasempour, 2023: 1-36).

گزارش راهبردی «دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران؛ کاستی‌ها و راهکارها» در سال ۱۳۹۲ توسط دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی انتشار یافته و در آن تجارب میدانی مهدی سنایی، از نمایندگان ادوار و سفیر اسبق ایران در فدراسیون روسیه در حوزه آسیب‌های دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران مستند شده است (Sanai, 2011: 1-21). مقاله‌ای نیز با عنوان «نحوه عضویت و تشکیل گروه‌های دوستی در پارلمان‌های دنیا» به قلم آقای سید حسین حسینی تدوین گردیده و در آن ضمن بررسی سیر تطور تشکیل گروه‌های دوستی از مجلس سوم، موانع فراروی

ارتقای اثربخشی گروههای دوستی بررسی و راهکارهایی برای تقویت کنشگری گروههای مذکور در سیاست خارجی پیشنهاد شده است (Hosseini, 2016: 1-19). مقاله دیگری نیز با عنوان «پارلماسی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» به قلم آقایان «رحمت جاجی مینه» و «محمد عابدی» در فصلنامه رهیافت های سیاسی و بین المللی در سال ۱۳۹۸ منتشر شد (Haji mina, 2019: 123 - 150). در این مقاله ضمن بررسی سیر تحول دیپلماسی پارلمانی، به برخی موانع و راهکارهای توانمندسازی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی اشاره شده است.

۲. چارچوب نظری

تحلیل و بررسی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران تحت تأثیر نظریه های گوناگون قرار دارد. خبرگان مطالعات پارلمانی تلاش کرده اند با نظریه های مختلفی همچون واقع گرایی ساختاری، نهادگرایی، آرمان گرایی، سازه انگاری، کارکردگرایی و تحلیل گفتمانی، کارنامه و عملکرد فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی را تحلیل نمایند (Aghamohammadi, 2011: 8).

در تبیین پدیده های اجتماعی و سیاسی، نظریه های مختلف را به لحاظ تأکید بر کارزار یا ساختار، می توان به چند دسته تقسیم نمود. نظریه های کارگزار محور، نظریه های ساختار محور، و نظریه هایی که سعی دارند راه حل بینابینی انتخاب کنند. اراده گرایان (و از آن جمله نظریه پردازان نظریه انتخاب عقلایی) بر کارزار تأکید می کنند و ساختارگرایان و پساساختارگرایان بر ساختار، و نظریه هایی همانند ساختاری و نظریه واقع گرایی انتقادی، بر راه سوم و بینابینی تأکید می کنند (Haghighat, 1990: 147 - 166).

نظریه ساختاری و سازه انگاری به دلیل تأکید هم زمان بر ساختار و کارزار، از پایه نظری و مفهومی مناسبی برای آسیب شناسی و ارزیابی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران برخوردار است. خالق نظریه سازه انگاری، «الکساندر ونت»^۱ بوده است که بر قوام هر دو بخش ساختار و کارزار تأکید می کند (Wendt, 2007: 266).

سه مفروضه مهم نظریه سازه انگاری عبارتند از:

- ساختارهای هنجاری و فکری به اندازه ساختارهای مادی دارای اهمیت اند؛

¹ Alexander Wendt

- هويت ها و هنجارها در شكل گيري منافع و كنش ها نقش تعيين كننده اي دارند،
- ساختار و كارگزار متقابلاً به هم شكل مي دهند (Islami, 2023: 133 - 157).

ساختارگريان در بررسي روندها و تحولات سياست خارجي فقط به ساختار نظام بين الملل يا نظام هاي منطقه اي توجه مي كنند و هيچگونه نقشي را براي رهبران و مديران بالادستي يك نهاد در نظر نمي گيرند. از منظر آنان، ايجاد نهادهاي لازم در قوه مقننه، مسير شكوفايي ديپلماسي پارلماني را هموار مي كند بدون اينكه نيازي به ابتكارات ديپلماتيك رئيس قوه مقننه يا گروه هاي دوستي نيازي باشد. ساختارگريان، بهاي چندانى براي اختيارات و ابتكار عمل منابع انساني برخوردار نيستند، در طرف مقابل كارگزارگريان يا اراده گريان قرار دارند. از منظر اين گروه، ايجاد ساختارهاي جديد فقط چابكي نهاد مورد نظر را کاهش مي دهد و پرورش نيروهاي خلاق و مستعد و مديران جهادي، موتور پيشران كارآمدسازي هر نهادي است. برخي نظريه پردازان نيز رهيافت مياني را انتخاب نموده اند و با استفاده از «نظريه ساخت يابي»¹ يا «واقع گرايي انتقادي»² در صدد ترميم و نگاه تحولي به هر دو بخش كارگزار - ساختار هستند. «اراده گرايي»³ طيف گسترده اي از نظريه پردازان، از جمله طرفداران انتخاب عقلايي، انتخاب عمومي، كثرت گرليان و طرفداران «نظريه مبادله»⁴ را در بر مي گيرد. بر اين اساس، براي تبين پديده هاي سياسي و اجتماعي بايد از فرد شروع كرد؛ مبنايي كه «فردگرايي روش شناختي»⁵ شهرت يافته است. در اين رويكرد، مهمترين عنصر كارآمدى يك نهاد، وجود كارگزاران هوشمند براي خلق نوآوري و ابتكار عمل ديپلماتيك در مذاكره با ساير همتاين پارلماني است. رصد موانع فراروي كارآمدسازي فعاليت هاي ديپلماتيك مجلس شوراي اسلامي، نشان مي دهد براي تحقق ديپلماسي پارلماني كارآمد، تحول در هر دو بخش ساختار مجلس شوراي اسلامي و قانون گذاران ضروري است. مقاله حاضر در صدد استخراج چارچوبي مناسب از درون نظريه ساختار - كارگزار به منظور تحليل ديپلماسي پارلماني جمهوري اسلامي ايران است. هدف اين تحقيق، نشان دادن امكان و قابليت اصول، مفروضه ها و مفاهيم اين نظريه در تحليل محتواي ديپلماسي پارلماني جمهوري اسلامي ايران است؛ به عبارتي تلاش مي شود تا به اين پرسش اساسي پاسخ داده شود كه: «مهمترين پسران ها و پيشران

¹ Structuralism Theory

² Critical Realism

³ Voluntarism

⁴ Exchange Theory

⁵ Methodological Individualism

های دیپلماسی پارلمانی کارآمد بر چه مؤلفه هایی بنا شده است؟» بر مبنای این پرسش، سؤالات فرعی مختلفی نیز قابل طرح است: عناصر ساختاری و کارگزاری که مانع انتفاع سیاسی و اقتصادی از فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی شده اند کدامند؟ چه راهکارهایی باید دو سطح ساختار و کارگزار برای تحول در فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی مورد توجه قرار گیرند؟ در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش می توان گفت: «نظریه ساخت یابی به دلیل تأکید همزمان بر عوامل ساختار و کارگزار و برقراری ارتباط بین آنها، می تواند چارچوب تلفیقی مناسبی برای تحلیل وضعیت موجود و گذشته دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران و ترسیم نقشه راه مناسب برای آینده باشد. به عبارتی برای ارتقای کارآمدی فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی بر اساس نظریه ساخت یابی الکساندر ونت، تحول در هر دو بخش ساختار و کارگزار ضرورت دارد (Daneshnia, 2014: 49 - 74). شایان ذکر است در توسعه منطقه گرایی پارلمانی، نظریه هایی در عرصه روابط بین الملل غالب ترند که از عنصر هویت نیز غافل نشوند. زیرا امروزه هویت به یک مقوله راهبردی تبدیل شده است که هم می تواند امنیت آفرین و هم تنش آفرین باشد (Majidi, 2014: 210). از این رو شناسایی عناصر و ارزش های مشترک هویتی با همسایگان و سایر کشورها می تواند در کارآمدسازی دیپلماسی مجامع قوه مقننه در اتحادیه بین المجالس اسلامی یا مجمع مجالس آسیایی مؤثر باشد.

از مهم ترین اهداف دیپلماسی پارلمانی، یافتن راه حل مسالمت آمیز برای منازعات سیاسی در سطوح بین المللی، منطقه ای و ملی از طریق اعتماد و تفاهم متقابل است (IPU, 2024: 4). نمایندگان پارلمان می توانند به عنوان «میانجی بی طرف»^۱، مذاکره بین طرف های درگیر را تسهیل نمایند. دیپلماسی پارلمانی قانون گذاران را قادر می سازد تا از حقوق بشر، اصول دموکراتیک و «حاکمیت قانون»^۲ دفاع نموده و از طریق تعامل سازنده در مجامع پارلمانی، زنجیره مردمی سازی سیاست خارجی را مستحکم تر نمایند (Global Diplomatic Forum, 2023: 3). به ویژه اینکه در هزاره سوم میلادی با کنشگری «بازیگران غیردولتی»^۳ بر اهمیت دیپلماسی پارلمانی در سیاست خارجی نیز افزوده شده است (Institute for Public Diplomacy, 2024: 3). دیپلماسی پارلمانی فضای نوینی را برای قانون گذاران خلق نموده است تا از طریق موافقت یا مخالفت با طرح ها و لوایح مرتبط با سیاست خارجی، به یک عنصر تنظیم

¹ impartial mediators

² rule of law

³ non-state actors

گر روابط خارجی تبدیل شوند. (Global Diplomatic Forum, 2023). به عبارتی دیپلماسی پارلمانی، ارتباط نزدیکی نیز با حوزه تقنین دارد، به طوری که برخی کشورها از آن با عنوان «دیپلماسی قانون‌گذاری»^۱ نام می‌برند (Ryan, 2023: 1-45).

۳. موانع فراروی کارآمدسازی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی

مهمترین موانع و پسران‌های ارتقای کارآمدی و اثربخشی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی عبارتند از:

۳-۱. فقدان راهبردی منسجم در حوزه دیپلماسی مجامع

یکی از دلایل ناترازی دیپلماسی پارلمانی و دیپلماسی رسمی جمهوری اسلامی ایران، ضعف راهبردنگری و غفلت از ریل‌گذاری نقشه راه چهار ساله دیپلماسی پارلمانی با تأکید بر مجامع پارلمانی بر اساس اهداف قانون هفتم برنامه توسعه و اولویت‌های گام دوم انقلاب است. برای مثال نمی‌توان رویه دیپلماتیک یکسانی را در برابر مجلسین فدراسیون روسیه و مجلس قانون‌گذاری جمهوری اسلامی پاکستان اتخاذ نمود. داشتن نگاه راهبردی به نظام مسائل اساسی حوزه حکمرانی، از ملزومات موفقیت دیپلماسی پارلمانی است. به همین دلیل برخی مجالس ملی و مجامع پارلمانی به سمت ترسیم اسناد راهبردی بلندمدت گام برداشته‌اند. برای مثال در «راهبرد ۲۰۲۶ - ۲۰۲۲ اتحادیه بین‌المجالس جهانی»^۲، سمت و سوی اجلاس‌های آتی این اتحادیه در بازه زمانی چهار سال آینده مشخص شده است. در همین راستا، یکی از ملزومات متوازن‌سازی سیاست خارجی، نهادسازی براساس اهداف، منافع، هویت و تهدید مشترک است (Mousazadeh, 2014: 111 - 145). با این وجود علی‌رغم اهتمام مجامع پارلمانی به سمت اشتراک‌گذاری فرصت‌ها و مقابله با تهدیدات مشترک، هنوز راهبرد منسجمی در مجلس شورای اسلامی برای انتفاع حداکثری از ظرفیت دیپلماسی مجامع شکل نگرفته است.

اتحادیه بین‌المجالس جهانی، مهم‌ترین و جامع‌ترین مرجع با حضور هیأت‌های دیپلماتیک مجالس قانون‌گذاری دنیا در یک زمان و مکان مشخص با تمرکز بر موضوعی معین است. در این میان یکی از پسران‌های کارآمدسازی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی، ناکامی نمایندگان مجلس

^۱ Legislative Diplomacy

^۲ IPU 2022-2026 Strategy

شورای اسلامی برای تصاحب کرسی های مدیریتی در اتحادیه بین المجالس جهانی است و این موضوع، ظرفیت ریزنی دیپلماتیک شورای اجرایی بین المجالس جمهوری اسلامی ایران در این مجمع مهم پارلمانی را به صورت قابل توجهی کاهش داده است.

۲-۳. اشراف نداشتن برخی قانون‌گذاران و نمایندگان جدیدالورود به فنون و مهارت های دیپلماسی پارلمانی

در حالی که بخشی از کارکرد دیپلماسی پارلمانی، حضور نمایندگان در هیأت های دیپلماتیک و عضویت آنان در گروه های دوستی است، با این وجود بخش قابل توجهی از قانون‌گذاران به ویژه نمایندگان جدیدالورود با فنون و اصول دیپلماسی پارلمانی و مجامع مهم پارلمانی آشنایی ندارند.

۳-۳. فقدان بهره وری از پتانسیل های دیپلماتیک بانوان نماینده

مطالعه تطبیقی تجارب و دستاوردهای دیپلماتیک مجالس قانون‌گذاری دنیا، نشانگر کنشگری بالای زنان قانون‌گذار - دیپلمات در سیاست خارجی است. در این میان سهمیه نامتوازن بانوان نماینده - دیپلمات در ترکیب شورای اجرایی بین المجالس جمهوری اسلامی ایران یا رؤسای گروه های دوستی بسیار محسوس است. علی رغم تصاحب برخی کرسی های مدیریتی اتحادیه بین المجالس جهانی توسط بانوان نماینده، در ترکیب شورای اجرایی بین المجالس جمهوری اسلامی از زنان نماینده مشرف به حوزه روابط بین الملل به خوبی استفاده نمی شود که لازم است با ترمیم برخی روش ها، سازوکاری اتخاذ شود که حداقل دو نفر از ترکیب پانزده نفره شورای اجرایی بین المجالس از بانوان نماینده باشند. در این میان پایین بودن تعداد بانوان نماینده - دیپلمات در مجلس شورای اسلامی و غفلت از ظرفیت بالای رئیس فراکسیون زنان قوه مقننه نیز از دیگر عناصر پسران انتفاع دیپلماتیک و تبلیغاتی از حوزه دیپلماسی پارلمانی هستند.

۴-۳. تبدیل برخی مأموریت های دیپلماتیک به توريسم پارلمانی

در ماده ۸۱ قانون آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی تصریح شده است که مأموریت های رسمی فردی و جمعی نمایندگان برای شرکت در سمینارها، اجلاس ها و بازدیدهای فنی و تخصصی در داخل یا خارج از کشور با تصویب کمیسیون ذی ربط و تأیید هیأت رئیسه انجام خواهد شد و لازم است نتایج حاصل از مأموریت به آن کمیسیون و هیأت رئیسه مجلس تسلیم می شود. هیأت های دیپلماتیک

به دو بخش «هیئت های دیپلماتیک پارلمانی موقت و دائم»^۱ تقسیم می شوند. نکته بسیار کلیدی این است که سفر هیأت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی باید دارای اهداف و نتایج ملموس باشد، زیرا یکی از پسران های کارآمدسازی دیپلماسی پارلمانی، تبدیل مأموریت های پارلمانی به تورسم پارلمانی است.

۳-۵. عدم استفاده مناسب از ظرفیت دبیرخانه های پارلمانی مستقر در تهران

یکی از روش های مرسوم ارتقای ارزش افزوده دیپلماسی پارلمانی، استفاده از ظرفیت دبیرخانه های دائمی مجامع پارلمانی است. دبیرخانه دائمی مجمع مجالس آسیایی، اتحادیه بین المجالس اسلامی و کنفرانس حمایت از انتفاضه فلسطین در تهران قرار دارند ولی نقشه راه عملیاتی برای انتفاع سیاسی و تبلیغاتی از دبیرخانه های مذکور جهت افزایش شعاع تأثیرگذاری دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران وجود ندارد.

۳-۶. سهم بسیار پایین احزاب و فراکسیون ها در سبد دیپلماسی پارلمانی

یکی از کاستی های فراروی قوه مقننه برای توسعه دیپلماسی پارلمانی کارآمد، غفلت از نقش مهم احزاب و فراکسیون ها در گذار از دیپلماسی پارلمانی سنتی به سمت دیپلماسی پارلمانی نوین است. در هزاره سوم میلادی، بخشی از مذاکرات دیپلماتیک به ویژه با کشورهای دارای نظام پارلمانی توسط رؤسای فراکسیون ها انجام می شود، در حالی که یکی از موانع مردمی سازی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، غفلت از ظرفیت دیپلماتیک رؤسای فراکسیون های مجلس شورای اسلامی با همتایان پارلمانی خود در سایر کشورهاست. اهتمام مجلس شورای اسلامی به شکل گیری و پرورش احزاب و فراکسیون های کارآمد و ارتقای نقش آفرینی آنان در میدان دیپلماسی باید به عنوان یکی از اصول دیپلماسی پارلمانی پیشران مورد توجه قرار گیرد.

۳-۷. نبود اساسنامه دائمی گروه های دوستی مجلس شورای اسلامی

نبود همسویی بین تخصص نماینده با وظایف گروه دوستی، اشراف نداشتن برخی رؤسای گروه های دوستی به زبان های خارجی، غفلت از سوابق تجربی و حرفه ای نماینده، نبود اساسنامه ای مدون برای ارزیابی عملکرد گروه های دوستی و علاقمندی بالای برخی نمایندگان برای عضویت در برخی گروه های دوستی از مهم ترین موانع کارآمدسازی فعالیت گروه های

^۱ Permanent and Temporary Parliamentary Delegations

دوستی از دوره سوم تا دوازدهم مجلس شورای اسلامی بوده‌اند. تدوین اساسنامه پایدار گروه‌های دوستی در شرایطی که آرایش سیاسی قوه مقننه هر چهار سال تغییر می‌کند، از اهمیت بالایی برخوردار است و قوام و انسجام فعالیت های دیپلماتیک قوه مقننه را ارتقا می‌دهد.

۴. بایسته های کارآمدسازی فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی

به منظور بهره وری سیاسی و اقتصادی از فعالیت هیأت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی، تحول‌گرایی در هر سه بخش ساختار، کارگزار و برنامه ریزی ضروری است. مهمترین تدابیر و راهکارهایی که سهم دیپلماسی پارلمانی در سبد سیاست خارجی را ارتقا می‌دهند عبارتند از:

۴-۱. انتفاع حداکثری از ظرفیت های دیپلماسی مجامع پارلمانی

یکی از آسیب های دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، غفلت از تأسیس مجامع پارلمانی متناسب با اهداف و اولویت های سیاست خارجی ایران در قانون برنامه هفتم توسعه است. مطالعه تطبیقی مجامع پارلمانی و بومی سازی تجارب موفق آنان، شعاع اثرگذاری دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران را ارتقا می‌دهد. یکی از میادین نقش آفرینی هیأت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی، ریل گذاری دیپلماسی فعالی در مجامع پارلمانی منطقه ای، قاره ای، فرامنطقه ای و جهانی است که نقش مهمی را در چابک سازی دیپلماسی مجامع قوه مقننه ایفا می‌کند.

در راستای افزایش سهم فعالیت های دیپلماتیک قوه مقننه در سبد دیپلماسی مجامع جمهوری اسلامی ایران، خلق ابتکار و نوآوری برای مشارکت متوازن یا ابتکار عمل برای تأسیس برخی مجامع پارلمانی همچون اتحادیه بین‌المجالس کریدور راه و اتحادیه بین‌المجالس کشورهای همسود ضروری است. برای مثال رفع پسران ها و تقویت پیشران های همگرایی منطقه ای در «اتحادیه کشورهای مشترک المنافع»^۱ یا کشورهای مستقل همسود، به پیشبرد «پارلمان گرایی چند جانبه» در منطقه اوراسیا کمک شایانی می‌کند (aghai, 2021: 1). از طرفی دبیرخانه دائمی مجمع مجالس آسیایی، دبیرخانه کل اتحادیه بین‌المجالس اسلامی و دبیرخانه کنفرانس حمایت از انتفاضه فلسطین در تهران مستقرند و ایجاد گروه تماس و تقویت پل‌های ارتباطی بین ریاست محترم مجلس شورای اسلامی و دبیرخانه مجامع پارلمانی مستقر در تهران، شعاع و بُرد

¹ Commonwealth of Independent States (CIS)

اثرگذاری فعالیت‌های دیپلماتیک ریاست محترم مجلس شورای اسلامی در سطوح بین‌المللی را ارتقا می‌دهد (delavarpouragdqm, 2023: 7).

اشتقاق نمایندگان برای ثبت‌نام و عضویت در برخی مجامع پارلمانی بیشتر از سایر اتحادیه‌هاست. به همین دلیل لازم است شاخص‌های ثبت‌نام و عضویت در برخی مجامع همچون اتحادیه بین‌المجالس جهانی ارتقا یابد تا به‌صورت خودکار آمار نمایندگان حائز شرایط کاهش یابد و نمایندگانی در ترکیب شورای اجرایی بین‌المجالس حضور یابند که از دانش، تخصص و تجارب لازم برخوردار باشند.

یکی دیگر از فرصت‌ها و ظرفیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی برای ایفای نقش فعال در توسعه روابط با جهان اسلام، مشارکت فعال هیئت‌های دیپلماتیک قوه مقننه در «اتحادیه مجالس عضو سازمان همکاری اسلامی»^۱ یا «اتحادیه بین‌المجالس اسلامی» است. اتحادیه بین‌المجالس اسلامی یکی از میادین مهم چانه‌زنی دوجانبه و چندجانبه رؤسای مجالس جهان اسلام درخصوص دغدغه‌ها و نظام مسائل اساسی مشترک است. توسعه دیپلماسی پارلمانی سران در اتحادیه بین‌المجالس اسلامی با اصل یک‌صد و پنجاه و دوم قانون اساسی که ستون فقرات سیاست خارجی کشور است نیز همخوانی دارد. یکی دیگر از ملزومات توانمندسازی دیپلماسی مجامع قوه مقننه، داشتن برنامه‌ای مدون و منسجم برای انتفاع حداکثری از مجمع مجالس آسیایی است. تحقق این هدف، مستلزم خرد جمعی کشورهای منطقه و آسیایی برای شناسایی و مهار دغدغه‌های مشترک و اشتراک‌گذاری تجارب موفق در حوزه حکمرانی پارلمان است.

در مجالس قانون‌گذاری دنیا، مأموریت مستندسازی فعالیت‌های دیپلماتیک برعهده دبیرکل پارلمان است که در اغلب مواقع با تغییر رؤسای مجالس، کمتر تغییر می‌کنند و نوعی قوام و ثبات مدیریتی در فرایند مستندسازی مشهود است. در حال حاضر، متولی مشخصی در مجلس دوازدهم برای مستندسازی فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان وجود ندارد.

با توجه به اینکه هیأت دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی سالی دو بار در اجلاس‌های بهاره و پاییز اتحادیه بین‌المجالس جهانی شرکت می‌کند، ریل‌گذاری نقشه راه عملیاتی برای انتفاع حداکثری از این اتحادیه ضروری است. در همین راستا، درخواست‌های متعدد هیأت‌های دیپلماتیک کشورهای عضو برای افزودن یک ماده اضطراری در خصوص تازه‌ترین تحولات منطقه‌ای و جهانی از اهمیت بسزایی برخوردار است. تصویب ماده اضطراری یکی از اقدامات و ابعاد مهم در اتحادیه بین‌المجالس

^۱ Parliamentary Union of the OIC Member States (PUIC, PUOICM)

جهانی است که باید به تصویب مجمع برسد. ماده اضطراری باید دغدغه جهانی باشد تا در مجمع عمومی امکان رأی‌آوری داشته باشد. با عنایت به رویکرد جوانگرایانه اتحادیه بین‌المجالس جهانی در سنوات اخیر و صراحت منشور این اتحادیه مبنی بر انتخاب نمایندگان دارای زیر ۴۵ سال سن به عنوان قانون‌گذاران جوان، توجه به حضور قانون‌گذاران جوان در شورای اجرایی بین‌المجالس، می‌تواند یک نفر به سهمیه هیئت دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی اضافه نماید. تاکنون دو قانون درخصوص رویکرد مجلس شورای اسلامی به اتحادیه بین‌المجالس جهانی به تصویب قوه مقننه رسیده است که لازم است تنقیح و به روزرسانی آنها مورد توجه مجلس دوازدهم قرار گیرد. در راستای انتفاع سیاسی از دیپلماسی پارلمانی سران، نباید از مزیت‌های راهبردی مذاکرات دیپلماتیک رؤسای مجلس شورای اسلامی و کمیسیون‌های امنیت ملی و سیاست خارجی در مجامع مهم پارلمانی نیز غافل شد.

۲-۴. نگاه راهبردی و بلندمدت به حوزه دیپلماسی پارلمانی

نگاه راهبردی و بلندمدت از ملزومات مدیریت پیشدستانه نظام مسائل اساسی فراروی سیاست خارجی است. دیپلماسی پارلمانی نیز به عنوان یکی از ارکان تأمین منافع ملی در عرصه سیاست خارجی، از این قاعده مستثنی نیست. در ریل‌گذاری راهبرد چهار ساله دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، لازم است جایگاه مجامع پارلمانی منطقه‌ای تبیین و با خلق نوآوری و ابتکار عمل در میدان، پنجره‌های جدیدی برای مذاکرات پارلمانی گشوده شود. در این میان، یکی از دلایل ناترازی بین دیپلماسی پارلمانی و دیپلماسی رسمی، فقدان نهادی ناظر بر حسن اجرای فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است. در این میان ایجاد شورای راهبری دیپلماسی پارلمانی، می‌تواند نگاه جامع و راهبردی به حوزه دیپلماسی پارلمانی و سطوح کارآمدی، اثربخشی و آینده‌نگری متولیان دیپلماسی پارلمانی به ویژه گروه‌های دوستی را ارتقا دهد.

ابتکار قانون به مفهوم حق ابداع و پیشنهاد متن به منظور وضع قانون جدید یا اصلاح قانون موجود است (ghazi,2004: 431). این مرحله از فرایند قانون‌گذاری، نقطه آغاز خلق یک قانون است و کسی که حق ابتکار قانون را دارد، اهرم اصلی را در شکل دادن به محورهای اساسی قانون در دست دارد (Sinai,2011: 73). در همین راستا یکی از ظرفیت‌های مجلس شورای اسلامی، ابتکار ارائه پیش‌نویس طرح‌های مرتبط با حوزه سیاست خارجی توسط حداقل ۱۵ نفر از نمایندگان طی فرایند

قانون‌گذاری و تصویب آن در مجلس شورای اسلامی است که از آن با عنوان «دیپلماسی قانون‌گذاری»^۱ نام می‌برند. همسویی دیپلماسی قانون‌گذاری و فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان با اسناد و قوانین بالادستی، از ملزومات نگاه راهبردی به دیپلماسی پارلمانی است. در فرایند تصویب طرح‌های مرتبط با حوزه سیاست خارجی، قانونگذاران باید به قانون برنامه هفتم و همچنین اصول قانون اساسی همچون اصل ۷۵ قانون اساسی نیز توجه کنند. در این اصل تصریح شده است که طرح‌های قانونی، پیشنهادها و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوایح قانونی پیشنهاد می‌دهند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن مجاری جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید معلوم شده باشد.

۳-۴. افزایش سهم دانش، مهارت و خلاقیت در سبب پارلماسی جمهوری اسلامی ایران

امروزه دانش و مهارت به عنوان یکی از عناصر اقتدار ملی است و هر میزان رابطه مستمر و شبکه‌ای بین اندیشکده‌ها و اتاق‌های فکر با مراکز تصمیم‌گیری تقویت شود، به صورت مستقیم کارآمدی و اثربخشی نیز ارتقا می‌یابد. دیپلماسی پارلمانی نیز از این قاعده مستثنی نیست و هر میزان رابطه جامعه خبرگان با کنشگران دیپلماسی پارلمانی تقویت شود، فرایند کارآمدسازی فعالیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه نیز تقویت می‌شود. برخی تدابیر و ابتکاراتی که سهم دانش و مهارت در سبب دیپلماسی پارلمانی را افزایش می‌دهند، عبارتند از:

۳-۴-۱. تبیین نظام مسائل اساسی مشترک حکمرانی از نگاه رهبران مجالس قانون‌گذاری دنیا

تهیه اطلس نظام مسائل اساسی حکمرانی در سه حوزه قانون‌گذاری، نظارت و پارلماسی، می‌تواند شاقول دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران در سونامی تحولات شتابان منطقه‌ای باشد. در نظریه کارکردگرایی که از نظریه‌های مهم در حوزه سیاست خارجی است، طرفین مذاکره‌کننده باید پیرامون اهداف و تهدیدات مشترک متمرکز شوند و از طرح مباحث مناقشه‌ای و اختلاف‌آفرین که می‌تواند به شکست مذاکرات منجر شود، اجتناب کنند.

۳-۴-۲. افزایش سهم فن‌آوری نوظهور در فرایند‌گذار به سمت دیپلماسی پارلمانی دیجیتال و

هوشمند

^۱ Legislative Diplomacy

خلاقیت و نوآوری، از ملزومات ارتقای کارآمدی فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است. رصد اغلب مجالس قانون گذاری دنیا، بیانگر اهتمام قانون گذاران به استفاده هوشمندانه از ظرفیت فن آوری های نوظهور همچون هوش مصنوعی برای شناسایی چالش های پارلمان در سه حوزه تقنین، نظارت و دیپلماسی پارلمانی است. فن آوری های نوین، یکی از عناصری است که تغییرات و دگردیسی بالایی را در عرصه های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در قرن پیش رو به وجود آورده که این تغییرات، استفاده از فن آوری نوظهور برای مواجهه با مسائل نوپدید سیاست خارجی را اجتناب ناپذیر ساخته است. دیجیتال سازی اسناد و پژوهش های دیپلماسی پارلمانی و بارگذاری سامانه دیجیتال گزارش ها و اسناد دیپلماسی پارلمانی از عناصر چابک سازی فعالیت های دیپلماتیک نمایندگان مجلس شورای اسلامی است. در این میان، یکی از شاخص های دیپلماسی پارلمانی دیجیتال، اهتمام مرکز پژوهش ها و اداره کل امور بین الملل قوه مقننه به دیجیتال سازی گزارش ها، نشست های تخصصی و اسناد دیپلماسی پارلمانی است.

۳-۴. برگزاری دوره های آموزش فنون دیپلماسی پارلمانی برای نمایندگان جدیدالورود

یکی از ملزومات ارتقای عملکرد نمایندگان جدیدالورود، داشتن دانش و مهارت کافی برای ایفای وظایف نمایندگی است. نمایندگانی که برای اولین بار به خانه ملت راه می یابند باید اطلاعات کاملی از حوزه اختیارات تقنینی، نظارتی و آشنایی با فنون دیپلماسی پارلمانی داشته باشند. در این میان ارایه بسته های آموزشی لازم به کنشگران دیپلماسی پارلمانی و قانون گذاران جدیدالورود در خصوص مهارت های لابی گری، روانشناسی سیاست، دیپلماسی بدن، آشنایی با مجامع پارلمانی و فنون مذاکرات دیپلماتیک در فاصله زمانی اعلام نتایج انتخابات تا شروع به کار مجلس جدید، نقطه عطفی در پرورش نماینده دیپلمات های توانمند و کارآمد برای مواجهه با نظام مسائل اساسی سیاست خارجی از دریچه دیپلماسی است.

۴-۳-۴. جذب زبان دان های مشرف به علوم و مطالعات دیپلماسی پارلمانی

تربیت و استخدام نیروهای متخصص، حرفه ای و زبان دان در اداره کل امور بین الملل مجلس شورای اسلامی و اشراف رؤسای گروه های دوستی به زبان خارجی، نقش مهمی را در انتقال دانش و تجارب مجالس قانون گذاری دنیا و مجامع پارلمانی به نمایندگان جدیدالورود ایفا می کند.

۴-۳-۵. اهتمام کنشگران دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران به جذب مشاوران خبره

سیاست خارجی

رئیس مجلس شورای اسلامی، رؤسای گروه های دوستی، هیأت های دیپلماتیک، قانون گذاران عضو کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی و اعضای شورای اجرایی بین المجالس، از متولیان اصلی فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی هستند و اشراف آنان بر تمامی مسائل اساسی حوزه روابط بین الملل، امری غیرممکن است، زیرا سیاست خارجی از حوزه های تخصصی مختلفی تشکیل شده است و پیچیدگی های خاص خود را دارد. به همین دلیل در قانون آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، این امکان برای نمایندگان فراهم شده است با استفاده از ظرفیت نمایندگان ادوار مسلط به حوزه روابط بین الملل یا کارشناسان ممتاز سیاست خارجی، به خلق نوآوری و تحول گرایی در حوزه دیپلماسی مجامع اقدام نماید. در تبصره سوم ماده ۴۵ قانون آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی تصریح شده است کمیسیون های تخصصی مجلس شورای اسلامی می توانند به تعداد کافی مشاور ذی صلاح به ویژه از میان نمایندگان ادوار که در حوزه های مرتبط با کمیسیون صاحب تخصص و تجربه باشند از طریق هیأت رئیسه به خدمت بگیرند. در همین رابطه استفاده رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی از نمایندگان ادوار مشرف به حوزه سیاست خارجی و کارشناسان برجسته روابط بین الملل، ظرفیت دیپلماتیک کمیسیون مذکور را ارتقا خواهد داد.

۴-۳-۶. مستندسازی تجارب نماینده - دیپلمات های ادوار اول تا دوازدهم قوه مقننه

استفاده از تجارب انباشته شده رؤسای کمیسیون امنیت و سیاست خارجی و همچنین نماینده - دیپلمات های ادوار اول تا دوازدهم مجلس شورای اسلامی به ویژه قانون گذارانی که بیش از دو دوره نماینده بوده اند و استفاده از نظرات کارشناسی آنان، لنگرگاه فکری مناسبی برای کارآمدسازی فعالیت های دیپلماتیک مجلس دوازدهم با پشتولنه ترکیب دانش، تخصص و تجربه است. در این میان مستندسازی «تاریخ شفاهی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران» و مصاحبه با قانون گذاران ادوار مسلط به حوزه سیاست خارجی، نقش مهمی را در غنی سازی ادبیات دیپلماسی پارلمانی ایفا می کند، به ویژه اینکه نماینده - دیپلمات های ادوار ضمن اشراف بر علوم روابط بین الملل، به چارچوب های وظایف نمایندگی و دامنه اختیارات قوه مقننه نیز آگاهی دارند و اغلب پیشنهادات قابل اجرایی را در حوزه کارآمدسازی فعالیت های دیپلماتیک نمایندگان ارلئه می دهند. در این میان تفکیک نماینده -

دیپلمات‌های ادوار بر اساس پیشینه فعالیت، عملکرد، خلاقیت و میزان نوآوری و ابتکار عمل آنان در حوزه‌های مختلف روابط بین‌الملل و هدایت نظرات دیپلماتیک آنان به سمت توانمندسازی فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان، از پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی کارآمد است. از طرفی پایه‌گذاری مجمع نماینده - دیپلمات‌های باتجربه ادوار و استفاده از نظرات مشورتی آنان، نقش مهمی را در ارتقای کیفی دیپلماسی قانون‌گذاری ایفا می‌کند. یکی دیگر از ابتکارات مجالس قانون‌گذاری دنیا برای انتقال دانش و مهارت‌های دیپلماتیک به نمایندگان، تأسیس «مدارس مجالس دیپلماسی پارلمانی»^۱ است. استفاده از این شیوه در انتقال دانش و مهارت‌های لازم به نمایندگان جدیدالورود که در دارای تجارب پایینی در حوزه مهارت‌های دیپلماتیک هستند، کمک شایانی می‌کند و به صورت مستقیم کارآمدی دیپلماسی پارلمانی را افزایش می‌دهد.

۴-۴. استفاده از ظرفیت دیپلماتیک بانوان نماینده با رویکرد افزایش ارزش افزوده دیپلماسی پارلمانی

براساس گزارش اتحادیه بین‌المجالس جهانی، در سال ۱۹۷۸ فقط ۷/۷ درصد ترکیب هیئت‌های پارلمانی مجمع را زنان تشکیل می‌دادند، ولی در سال ۲۰۲۱ میلادی نزدیک به ۳۰ درصد ترکیب مجمع را زنان نماینده تشکیل می‌دادند (IPU, 2024: 2). به مرور برخی مجالس قانون‌گذاری دنیا با تصویب یا ترمیم برخی قوانین، بستر مساعدی را برای حضور زنان در عرصه فعالیت‌های دیپلماتیک به وجود آورده‌اند. در سال ۲۰۲۴ میلادی، تعداد ۶۲ زن بر یکی از دو مجلس قانون‌گذاری جهان ریاست دارند. حضور زنان در مجالس قانون‌گذاری دنیا ۲۶/۵ درصد است. کشور رواندا با ۶۱٪ میزان حضور زنان در پارلمان (۴۹ کرسی از ۸۰ کرسی) بالاترین تعداد نمایندگان زن را در دنیا دارد. پس از آن کشورهای کوبا، نیکاراگوئه، آندورا، مکزیک و نیوزیلند قرار دارند.

پایش گزارش‌های رسمی اتحادیه بین‌المجالس جهانی نشان می‌دهد که به مرور زنان موفق شده‌اند برخی پُست‌های مدیریتی را تصاحب کنند و حتی در مجالس قانون‌گذاری دنیا همچون مجلس ملی جمهوری پاکستان و مجلس ملی جمهوری کره سهمیه مشخصی را برای حضور زنان در پارلمان اختصاص داده‌اند. در نتیجه یکی از ملزومات کارآمدگرایی و توانمندسازی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، ایجاد بستر مناسب برای حضور هوشمندانه بانوان نماینده در ترکیب گروه

^۱ Parliamentary Diplomacy Schools

های دوستی و هیأت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است. اهمیت این موضوع در مجامع پارلمانی همچون اتحادیه بین‌المجالس جهانی بسیار محسوس‌تر است. از طرفی اهتمام احزاب و تشکل‌های سیاسی برای پرورش و بسترسازی برای حضور بانوان نماینده - دیپلمات در مجلس شورای اسلامی، فضای مساعدتری را برای توسعه دیپلماسی پارلمانی دو جانبه و دیپلماسی مجامع پارلمانی فراهم می‌نماید.

۴-۵. ریل‌گذاری نقشه راه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی

به منظور انتفاع راهبردی از ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی اقتصادی، لازم است تدابیر زیر مورد توجه هیأت‌های دیپلماتیک و گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی قرار گیرند:

۱-۴-۵. توسعه دیپلماسی پارلمانی کریدور راه

کدهای ژئوپلیتیک ایران می‌گوید که برخورداری از روابط خوب و حُسن همجواری با همسایگان، ضرورت غیرقابل‌انکار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است و نقش کریدورها در سبب سیاست خارجی کشورمان روز به روز در حال افزایش می‌باشد (Araghchi, 2022: 9). توسعه کریدورها افزون بر ارتقای جایگاه کشور از منظر اقتصادی، تجاری، سیاسی و نظامی، می‌تواند ظرفیت‌های جدیدی را نیز در حوزه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی و رایزنی با مجالس کشورهای ذی‌نفع در مسیر کریدور خلق نماید (Pourramezan, 2022: 659). تحقق این هدف می‌تواند اهداف چندمنظوره را در حوزه‌های تمدنی ایرانی اسلامی و همچنین شکوفایی اقتصادی برای کشورهای منطقه به همراه داشته باشد و منطقه آسیای میانه و کشورهای پیرامونی کمربند راه را به یک قطب اقتصادی تبدیل نماید. «ابتکار کمربند و راه»^۱، امکان ترانزیت ریلی کالا از هند و کشورهای خلیج فارس به جمهوری آذربایجان، روسیه، شرق و شمال اروپا را فراهم می‌کند (Amirahmadian, 2022: 6). لذا این کریدور دارای مزیت راهبردی برای کشورهای همسایه و اعضای سازمان همکاری‌های شانگهای خواهد بود و یکی از لنگرگاه‌های توسعه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی، باید به سمت تقویت زیرساخت‌های کریدور کمربند راه تمرکز یابد (Sadeghian, 2022: 1).

۲-۴-۵. مذاکرات دیپلماتیک رؤسای گروه دوستی قوه مقننه با رؤسای مجالس ایالتی کشورهای

پیرامونی

¹ Belt and Road Initiative

برخی کشورها دارای نظام فدرالی یا ایالتی هستند و هر ایالت، نهاد تقنینی و اجرایی مرتبط با خود را دارد. در برخی نظام های پارلمانی برخوردار از حکمرانی محلی همچون هند و پاکستان، مجالس ایالتی از اختیارات قابل توجهی در حوزه های اقتصادی برخوردارند. در این میان رایزنی هیأت های دیپلماتیک و رؤسای گروه های دوستی مجلس شورای اسلامی با همتایان خود در مجالس ایالتی کشورهای دارای نظام پارلمانی، می تواند ظرفیت های جدیدی را برای انتفاع اقتصادی مبتنی بر حکمرانی محلی به وجود آورد.

۳-۵-۴. لحاظ نمودن دغدغه فعالان اقتصادی و کنشگران ذی نفع در فرایند دیپلماسی پارلمانی اقتصادی

یکی از ملزومات انطباق و همسویی مذاکرات دیپلماتیک نمایندگان پیرامون توسعه همکاری های اقتصادی و تجاری، برگزاری سلسله جلسات فصلی با فعالان اقتصادی و کنشگران ذی نفع است که نقش مهمی را در مردمی سازی دیپلماسی پارلمانی و انطباق فعالیت کنشگران دیپلماسی پارلمانی با واقعیت های موجود ایفا می کند. برگزاری جلسات هم اندیشی با فعالان اقتصادی و کنشگران ذی نفع در مرحله تدوین پیش نویس طرح و لوایح مرتبط با دیپلماسی اقتصادی از اهمیت بالاتری برخوردار است. قطعاً دیپلماسی پارلمانی اقتصادی بدون پیوست ملاحظات فعالان و کنشگران اقتصادی و بازار سرمایه، از جامعیت و اثربخشی لازم برخوردار نیست و در عرصه اجرا با موانع متعدد روبرو خواهند شد.

۶-۴. بازبایی و کنشگری فعال احزاب و فراکسیون ها در مذاکرات دیپلماتیک با کشورهای دارای نظام پارلمانی

رهبران احزاب و فراکسیون های پارلمانی از کنشگران مهم دیپلماسی پارلمانی محسوب می شوند. احزاب سیاسی با کارکردهای متعدد، از جمله گسترش مشارکت سیاسی، مشروعیت، یکپارچگی ملی، مدیریت منازعات و جامعه پذیری سیاسی، تأثیر بسزایی در زندگی عمومی و سیاسی جامعه برجای می گذارند (Rahimi, 1997: 5). مذاکرات هوشمندانه بین رؤسای فراکسیون ها از ملزومات توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن با نظام های دو مجلسی است. در این نوع نظام ها، نخست وزیر و اعضای هیئت دولت از بین حزب یا فراکسیون حاکم بر پارلمان انتخاب می شوند و توسعه دیپلماسی پارلمانی به صورت مستقیم بر دیپلماسی رسمی نیز تأثیر می گذارد. بر عکس این موضوع نیز صدق می کند و گسترش دیپلماسی

رسمی جمهوری اسلامی ایران با کشورهای دارای نظام پارلمانی، به صورت غیر مستقیم به تعمیق روابط دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی با کشورهای مورد نظر نیز کمک می کند. مهمترین لازمه انتفاع حداکثری از ظرفیت های دیپلماسی پارلمانی فراکسیون پایه، رفع خلأهای شکل گیری احزاب و فراکسیون های قدرتمند در مجلس شورای اسلامی است.

۴-۷. شفاف سازی فعالیت های دیپلماتیک قانون گذاران

یکی از مهمترین کلیدواژگانی که به صورت مستقیم بر مردمی سازی جایگاه مجلس شورای اسلامی تأثیر می گذارد، شفافیت افزایشی تمامی مراحل قانون گذاری، نظارت و دیپلماسی پارلمانی است. شفافیت، موتور پیشران نظارت مردم بر پارلمان و از عناصر تحول گرایی در وظایف نمایندگی است (Bahrami, 2020: 83). پاسخگویی از ارکان حکمرانی مردم در مجلس است و بر اساس آن تمامی نهادهای حاکمیتی و حتی سازمان های مردم نهاد و بخش خصوصی باید در قبال عملکردشان به شهروندان و ذی نفعان پاسخگو باشند (Nasiri Zarghani, 2021: 150). ایجاد شفافیت در تمامی مراحل تقنین، نظارت و پارلماسی، موجب تسهیل نظارت مردم بر کارکردهای قوه مقننه می شود که خروجی آن، افزایش پاسخگویی نمایندگان به عملکردشان و ارتقای کارایی و عملکرد قانون گذاران خواهد بود (Mortab, 2021: 36). کنشگران دیپلماسی پارلمانی همسو با مطالبه گری سازنده و نظارت مستمر بر دیپلماسی رسمی کشور، شایسته است در قبال کارنامه و عملکرد فعالیت های دیپلماتیک خود به ملت و اصحاب رسانه نیز پاسخگو باشند.

۸-۴. توجه به ظرفیت های دیپلماسی پارلمانی پژوهشی

ارتباط مستمر با دبیرخانه مجامع پارلمانی، پایش تولیدات مراکز پژوهشی پارلمان های دنیا و ابتکارات مطروحه توسط هیأت های دیپلماتیک در اتحادیه بین المجالس جهانی، از مجاری مهم مستندسازی تجارب مجالس قانون گذاری دنیا در سه حوزه تقنین، نظارت و دیپلماسی پارلمانی و بومی سازی آنها در مسیر کارآمدسازی فعالیت های دیپلماتیک قوه مقننه است. به نظر می رسد رایزنی رئیس قوه مقننه برای همراهی پژوهشگران خبره مطالعات پارلمانی و آشنا به علوم روابط بین الملل در مأموریت های دیپلماتیک نمایندگان، نقش مؤثری را در ارتقای کارایی فعالیت های دیپلماتیک مجلس قوه مقننه ایفا می کند.

یکی دیگر از فرصت های دیپلماسی پارلمانی پژوهشی، رایزنی رئیس مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی و دبیرخانه مجمع مجالس آسیایی برای تأسیس مجمع رؤسای مراکز پژوهشی مجالس آسیایی

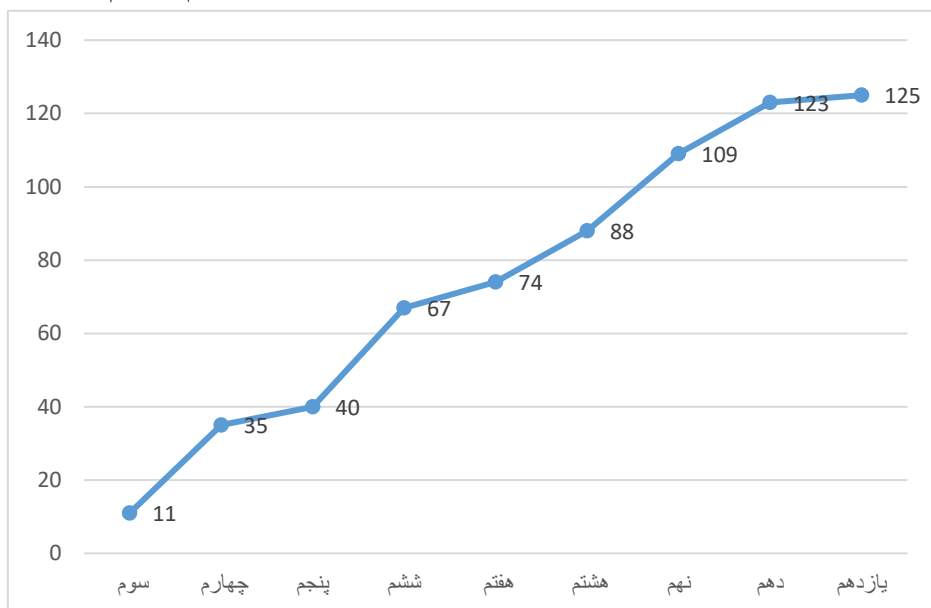
است. با توجه به عضویت رسمی جمهوری اسلامی ایران در شانگهای، بخشی از ابتکار دیپلماسی پارلمانی پژوهشی کشورمان لازم است به سمت ظرفیت های شکل گیری کنفرانس رؤسای مراکز پژوهشی مجالس قانون گذاری شانگهای تمرکز یابد. در این میان مذاکرات رئیس مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی با سفرای کشورهای مهم آسیایی و کشورهای عضو پیمان شانگهای، می تواند به خلق فرصت های نوظهور در حوزه دیپلماسی پارلمانی پژوهشی منجر شود.

دیدار و رایزنی نمایندگان مجلس شورای اسلامی با چهره های شاخص دانشگاهی یا حضور در همایش های معتبر علمی یا دیدار با مدیران سازمان های مردم نهاد یا انعکاس چهره ای مطلوب از وضعیت ایران در رسانه های معتبر دنیا در حوزه های مختلف اجتماعی - فرهنگی می تواند سهم جهاد تبیین در سبب دیپلماسی پارلمانی را ارتقا دهد. در این میان، نقش گروه های بحث غیررسمی در مردمی سازی دیپلماسی پارلمانی حائز اهمیت است. مدیریت گروه های بحث غیررسمی، یکی از مبانی فکری مردمی سازی حکمرانی است. مجالس قانون گذاری در راستای تقویت کارآمدگرایی و به منظور کیفی سازی عملکرد، بهبود ساختار و بقای فعالیت خود ناچارند از ظرفیت هر دو گروه بحث رسمی و غیررسمی استفاده کنند. به همین دلیل امروزه مجالس قانون گذاری در راستای افزایش بهره وری و کارایی، از هر دو شیوه ارتباطی با گروه های بحث رسمی و غیررسمی استفاده می کنند. دبیران کل و متولیان خدمات اجرایی پارلمانی، نقش مهمی را در تجمیع و سامان دهی نتایج گروه های بحث غیررسمی دارند. تعبیه تالارهای گفتگو در وبسایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی برای دریافت نظرات سازمان های مردم نهاد و انجمن های علمی درخصوص نظام مسائل اساسی و چالش های نوپدید در حوزه سیاست خارجی، گامی مهم در جهت مردمی سازی دیپلماسی پارلمانی پژوهشی است.

۹-۴. ارتقای اثربخشی و کارآمدی گروه های دوستی

گروه های دوستی، از مهم ترین کنشگران پیشبرد فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی هستند. به همین دلیل نگاه تحول گرایانه به آنان، بخشی از چرخه توانمندسازی دیپلماسی پارلمانی است. ماهیت غیر رسمی گروه های دوستی پارلمانی، قدرت مانور دیپلماتیک نمایندگان در حوزه سیاست خارجی را افزایش داده است، زیرا برخی محدودیت های فراروی وزارت امور خارجه برای آنان وجود ندارد. به همین دلیل در اکثر مجالس دنیا، قانون گذارانی برای مدیریت این گروه ها انتخاب می شوند که از دانش، تجارب و نوآوری لازم برای ارتقای روابط با سایر مجالس دنیا برخوردار باشند.

نمودار ۱. روند رشد گروه‌های دوستی از مجلس سوم تا یازدهم

برخی تدابیر و راهکارهایی که اثربحشی و کارآمدی این گروه‌ها در سبب فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان را ارتقا می‌دهند عبارتند از:

۱-۹-۴. تعیین شاخص‌های کیفی برای عضویت، سنجش و ارزیابی عملکرد گروه‌های دوستی
 برخی تحلیل‌گران از هیئت‌های دیپلماتیک پارلمانی با عنوان «کنشگران دیپلمات -لابی‌گر»^۱ نام می‌برند. هیئت‌های دیپلماتیک از طریق رایزنی با مجالس همسو می‌توانند در فرایند رأی‌گیری یا «فضای دیپلماتیک»^۲ حاکم بر مجامع پارلمانی تأثیرگذارند. هر ساله تعدادی از قانون‌گذاران برای مشارکت در اجلاس‌های مجامع پارلمانی به خارج از کشور اعزام می‌شوند. در جمهوری اسلامی ایران، رسالت پشتیبانی از فعالیت‌های دیپلماتیک نمایندگان مجلس شورای اسلامی برعهده اداره کل امور بین‌الملل است که از دو بخش «اداره روابط پارلمانی و گروه دوستی» و «اداره مجامع بین‌المللی» تشکیل شده است.

^۱. diplomatic/lobbying
^۲. Diplomatic Sphere

برخی شاخص های نماینده - دیپلمات کارآمد همچون اشراف به زبان خارجی، داشتن تجارب کافی در حوزه مذاکرات دیپلماتیک، تسلط به فنون دیپلماسی چندجانبه و برخورداری از توان لابیگری با همتایان پارلمانی، از شاخص هایی هستند که در تمام دنیا برای انتخاب رؤسای گروه های دوستی لحاظ می شوند. تعریف برخی شاخص های عمومی برای تعیین اعضا و همچنین ارزیابی عملکرد آنان، می تواند از رفتارهای سلیقه ای یا ناکارآمدی این گروهها پیشگیری نماید. برخی مجالس قانون گذاری، گروه های دوستی خود را بر اساس مناطق جغرافیایی تفکیک نموده اند. برای مثال «گروههای دوستی پارلمانی»^۱ مالزی در ۹ گروه آسیای جنوب شرقی، اقیانوسیه، آسیای شرقی، جنوب آسیا، آسیای میانه، غرب آسیا، آفریقا، اروپا و آمریکا به توسعه دیپلماسی پارلمانی با سایر کشورها مبادرت می ورزند (Parliament Malaysia, 2024: 5).

۴-۹-۲. تشکیل شورای مشورتی رؤسای گروه های دوستی

رؤسای گروه های دوستی بایستی از قانون گذاران دارای تجارب میدانی انتخاب شوند. یکی از سازوکارهای توانمندسازی ظرفیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی، تأسیس شورای مشورتی رؤسای گروه های دوستی و برگزاری جلسات فصلی با حضور بالاترین مقام قوه مقننه است.

۴-۹-۳. ایجاد سامانه دیجیتال مستندسازی فعالیت های دیپلماتیک گروه های دوستی

مهم ترین رکن مستندسازی فعالیت های دیپلماتیک گروه های دوستی، ثبت فعالیت های آنان است. به همین دلیل ایجاد دبیرخانه گروه های دوستی در اداره کل امور بین الملل قوه مقننه، مستندسازی تجارب دیپلماتیک رؤسای گروه های دوستی از دوره سوم تا یازدهم مجلس و همچنین مستندسازی شرح مذاکرات دیپلماتیک رؤسای گروه های دوستی مجلس دوازدهم نقش مهمی را در ارتقای عملکرد این گروهها ایفا می کند.

۴-۱۰. تحول در ظرفیت های پارلماسی نظارت پایه

یکی از ظرفیت های نظارتی نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ملزم سازی وزارت امور خارجه به گزارش عملکرد در خصوص توافقنامه های بین المللی است که از مصادیق آن می توان به ملزم سازی وزارت امور خارجه برای ارائه گزارش های سه ماهه در خصوص برجام به مجلس نهم اشاره کرد. با توجه به اینکه یکی از اهداف جنگ ترکیبی و عملیات فریب دشمن به سمت کشتن ایران به

¹ Parliamentary Friendship Group

دیپلماسی التماسی معطوف شده است، به نظر می‌رسد گزارش‌های فصلی وزارت امور خارجه در خصوص شرایط منطقه و سیاست‌های منطقه‌ای کشورمان در دفاع از گفتمان مقاومت، بی‌اثرسازی تحریم‌ها، استکبارستیزی، حذف تحریم‌های ظالمانه، دیپلماسی اقتصادی، دیپلماسی کریدور، ابتکارات ایران برای مهار جنگ‌های هیبریدی، سازوکارهای مقابله با ایران هراسی و سپاه ستیزی، توانمندی‌های موشکی و دستاوردهای نیروهای مسلح می‌تواند تحول جدیدی را در استفاده از ظرفیت پارلماسی نظارت پایه به وجود آورد.

۱۱-۴. انتفاع حداکثری از ظرفیت‌های تبلیغاتی و سیاسی دیپلماسی پارلمانی برای اعتبارزدایی از

جنگ روایت‌ها

یکی از فرصت‌های سیاسی و تبلیغاتی دیپلماسی پارلمانی، اعتبارزدایی از ابعاد عملیات روانی و جنگ روایت‌های غرب برای وارونه‌سازی واقعیت‌ها و تحریف مواضع انقلابی و عقلانی مجلس شورای اسلامی در حوزه سیاست خارجی است. برای مثال یکی از ابعاد دیپلماسی عمومی مجلس شورای اسلامی، صدور بیانیه‌های پارلمانی در زمان مناسب همراه با کیفیت بالای متن بیانیه است. در این میان رایزنی‌های دیپلماتیک قانون‌گذاران به عنوان نمایندگان خانه ملت، نقش مهمی را در گسترش دوستی و اعتماد متقابل بین ملت‌های منطقه از طریق دیپلماسی شهروندی ایفا می‌کند. «دیپلماسی پارلمانی شهروندی»^۱ به مفهومی اطلاق می‌شود که در آن شهروندان به عنوان نمایندگان غیررسمی کشور خودشان در زمینه روابط خارجی، ایفای نقش می‌کنند. در دیپلماسی شهروندی، بستر ارتباط و تعامل بین ملت‌ها برقرار می‌شود تا بتوانند به دیدگاه‌های مشترک برسند و تأثیرات نامطلوب سیاست خارجی نادرست برخی دولت‌ها را از بین ببرند. با توجه به نفوذ نرم هویت ایرانی اسلامی در برخی کشورهای منطقه، اهتمام نمایندگان مجلس شورای اسلامی به دیپلماسی پارلمانی شهروندی، می‌تواند جنگ روایت‌های غرب برای تنش‌زدایی بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای منطقه را خنثی نموده و به دولت‌مردان برای بی‌اثرسازی تحریم‌ها کمک نماید. ابتکار و مهارت هیأت‌های دیپلماتیک قوه مقننه به توسعه زیرساخت‌های دیپلماسی پارلمانی شهروندی، به اتحاد راهبردی و ارتباط تنگاتنگ مجالس عضو با توده مردم و هم‌افزایی ظرفیت‌های اقتصادی کمک می‌کند.

^۱ Citizenship Parliamentary Diplomacy

نتیجه گیری

ساختار در راهبرد دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران از آن جهت حائز اهمیت است که هر یک از متغیرهایی همچون تعداد کمیته های کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی، وجود پست دبیرکلی در ساختار مجلس، تعداد گروه های دوستی و سطح اشراف کارکنان اداره کل امور بین الملل قوه مقننه با چالش ها و اولویت های سیاست خارجی به نحوی بر میزان کارآمدی فعالیت های دیپلماتیک قوه مقننه تأثیر می گذارند. عامل کارگزار نیز از عناصر تأثیرگذار بر کیفیت دیپلماسی پارلمانی است، به طوری که میزان تخصص، مهارت و تجارب دیپلماتیک رئیس قوه مقننه، رؤسای کمیته های تخصصی، رؤسای فراکسیون ها و اعضای گروه های دوستی، رابطه مستقیمی با کارآمدی فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی دارد.

جدول ۲. موانع و بایسته های کارآمدسازی فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی بر اساس رویکرد ساختار - کارگزار

منبع: نگارنده

موانع	بایسته ها
موانع ساختاری	کنشگری فعال مجلس دوازدهم برای تأسیس مجامع پارلمانی منطقه ای متناسب با اولویت های دیپلماتیک قانون برنامه هفتم
	کنشگری فعال مجلس دوازدهم برای میزبانی از برگزاری برخی مجامع پارلمانی منطقه ای در ایران
	انتفاع اقتصادی و سیاسی از مجامع پارلمانی منطقه ای مانند اتحادیه بین المجالس بریکس و مجمع پارلمانی اکو
	انتفاع سیاسی و تبلیغاتی از دبیرخانه های دائمی مجامع پارلمانی مستقر در تهران
	کنشگری فعال هیأت دیپلماتیک مجلس دوازدهم در مجمع مجالس آسیایی
	رایزنی برای تحقق پارلمان مجازی آسیایی
	تأسیس مدرسه حکمرانی دیپلماسی پارلمانی در کنار مدارس قانون گذاری

نویا بودن ادبیات دیپلماسی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران	مستندسازی تجارب نماینده - دیپلمات های با سابقه ادوار اول تا دوازدهم قوه مقننه با هدف تلفیق دانش، تخصص و تجربه
کمرنگ بودن نگاه جامع، راهبردی و نظم منطقی بین فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی	ترمیم و اطوکشی ساختار و اصلاح قانون آئین داخلی مجلس شورای اسلامی با هدف بهبود فرایندها
پایین بودن سهم فن آوری هوش مصنوعی و دانش شیه سازی در گذار از دیپلماسی پارلمانی سنتی به دیپلماسی پارلمانی دیجیتال	اهتمام معاونت اجرایی قوه مقننه به دیجیتال سازی فعالیت های دیپلماتیک نمایندگان اسناد مرتبط با فعالیت های دیپلماتیک نمایندگان
سهم پایین گروه های دوستی در سبد فعالیتهای دیپلماتیک قوه مقننه	تعیین سقف زمانی تهیه اساسنامه دائمی گروه های دوستی تعیین شاخص های کیفی برای عضویت، سنجش و ارزیابی عملکرد گروه های دوستی
موانع کارگزاری	غفلت از ظرفیت دیپلماتیک معاون اجرایی قوه مقننه
	فقدان اجماع و آگاهی ملی در خصوص مزیت های راهبردی دیپلماسی پارلمانی کریدور
	کمرنگ بودن نقش دو عنصر جغرافیا و اجتماع در مدیریت کلان دیپلماسی پارلمانی
	اهتمام اندیشکده های حکمرانی استانی به طراحی اطلس نظام مسائل اساسی دیپلماسی پارلمانی از دریچه فکری خبرگان سیاست خارجی در استان ها
	توجه به دغدغه فعالان اقتصادی و کنشگران ذی نفع در تمامی مراحل مذاکرات دیپلماتیک نمایندگان و لحاظ نمودن دغدغه آنان در پیش نویس طرح و لوایح مرتبط با

دیپلماسی اقتصادی	فقدان انتفاع حداکثری از ظرفیت های دیپلماسی پارلمانی سران
شناسایی پتانسیل های دیپلماتیک رئیس قوه مقننه به دلیل نقش بالای ایشان در ارتقای ارزش افزوده دیپلماسی پارلمانی	اشراف نداشتن اغلب نمایندگان جدیدالورود و کنشگران دیپلماسی پارلمانی به فنون و مهارت های دیپلماسی
ارتقای دانش و مهارت دیپلماتیک قانونگذاران و اشراف آنان به فن بیان و هوش هیجانی	کنشگران دیپلماسی پارلمانی به فنون و مهارت های دیپلماسی
اهتمام کنشگران دیپلماتیک مجلس دوازدهم به جذب مشاوران خیره سیاست خارجی با استناد به تبصره سوم ماده ۴۵ قانون آئین نامه داخلی قوه مقننه	مشخص نبودن متولی ثبت و مستندسازی مذاکرات کنشگران دیپلماسی پارلمانی
بارگذاری سامانه هوشمند ثبت فعالیت های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی	پایین بودن کنشگری دیپلماتیک بانوان نماینده و آمار بسیار پایین تعداد بانوان نماینده مشرف به حوزه دیپلماسی پارلمانی
حضور حداقل یک نفر از بانوان نماینده در جایگاه رؤسای گروه های دوستی مجلس دوازدهم	
تعیین سهمیه متوازن و متناسب برای بانوان نماینده - دیپلمات در ترکیب پانزده نفره شورای اجرایی اتحادیه بین المجالس مجلس دوازدهم	

References

- Aghamohammadi, Ibrahim (2011). "Analytical framework of structure-agent in Iran's foreign policy", Political Science Journal, 6(4). [In Persian]
- Delavarpouraghadm, Mostafa (2022). "Drivers of Parliamentary Diplomacy at the Level of the Islamic Revolution" serial number 18404, Tehran: Islamic Parliament Research Center (IPRC), Parliamentary Group, Political Studies Office. [In Persian]
- Global Diplomatic Forum (2023), "The Power and Purpose of Parliamentary Diplomacy: Strengthening International Relations and Shaping Foreign Policy". Available at: <https://www.linkedin.com/pulse/power-purpose-parliamentary-diplomacy-strengthening>, (Accessed on: 2/04/2024).
- Institute for Public Diplomacy (2024), Parliamentary Diplomacy, Available at: <https://www.publicdiplomacy.online/parliamentary-diplomacy>, (Accessed on: 2/04/2024).

- Jaskiernia, Jerzy (2022). *Parliamentary Diplomacy: A New Dimension of Contemporary Parliamentarism*, Jan Kochanowski University, Faculty of Law and Social Sciences, Department of Constitutional, European and International Public Law, pp:85 – 101.
- Parliament Malaysia (2024), "Parliamentary Friendship Group", Available at: https://www.parlimen.gov.my/parliamentary_friendship_groups.html, (Accessed on: 19/03/2024).
- Pour Ramazan, Parham (2022). "Analysis of the effects of the development of transit corridors on the promotion of economic diplomacy of the Islamic Republic of Iran (a case study of the South-North Corridor)", *International Political Economy Studies*, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran. [In Persian]
- Simpson. Smith (1968), "The Nature and Dimensions Diplomacy", *American Academy of Political and Social Science*.
- Staveridis, Stelios (2021), "parliamentary diplomacy: A Review Article", *International Journal of Parliamentary Studies*, Vol. 4.
- Aghaei, Seyyed Davoud and Gholamreza Khademi (2021). "Evaluating Multilateral Parliamentarism in Eurasian Regional Convergence", *Central Eurasian Studies*, Volume 14(2). [In Persian]
- Amir Ahmadian, Bahram (2021). "Network of Communication Roads and Ports of Iran in Facilitating Regional Communications of Shanghai Cooperation Organization", *Business Studies and Research Institute*. [In Persian]
- Araghchi, Seyed Abbas (2022). *Good neighborhood policy; Solutions and requirements for the foreign policy of the Islamic Republic of Iran*, University of Guilan, *World Policy Quarterly*, 11th volume, 3rd issue, pp. 7-34. [In Persian]
- Bahrami, Mohammad Baqer and others (2019). "The Strategic Role of the Representatives Votes in the Islamic Consultative Assembly Efficacy from Good Governance Perspective", *Strategy Quarterly*, 6(95). [In Persian]
- Daneshnia, Farhad (2014). "Alexander Wendt's Constructivism: Rejecting the theoretical impasses of international relations and finding a middle way", *Contemporary Political Essays*, *Institute of Humanities and Cultural Studies*, No. 2. [In Persian]
- Delavarpouraghadam, Mustafa and Mohammad Hassan Maadi Roudsari (2015). *Nuclear diplomacy of the Islamic Republic of Iran with emphasis on Parliamentary Diplomacy*, *Majlis Research Center*. [In Persian]
- Delavarpouraghadam, Mostafa and Seyyed Jalal Dehghani Firouzabadi (2017). "The Diplomacy of the Neoconservatives of the American Congress towards the Islamic Republic of Iran (2009-2016)", *Islamic World Political Research*, Volume Seven, Number One, pp. 1-22. [In Persian]
- Delavarpouraghadam, Mostafa (2023). *Expert opinion on the "Bill of the Headquarters Agreement between the Islamic Republic of Iran and the Secretariat of the Union of Councils of the Member States of the Organization of Islamic Cooperation"* serial number 19205, *Tehran, Islamic Consultative Majles Research Center, Office of Political Studies*. [In Persian]
- Delavarpuraghadam, Mostafa (2024). *Patterns of Public Supervision and Popularization in the Legislative Assemblies of the World*, serial number 19747, *Islamic Consultative Majles Research Center, Office of Political Studies*. [In Persian]

- Ghazi, Seyyed Abulfazl (2004). *Fundamental Rights and Political Institutions*, Tehran: Mizan Publication, Vol. 12. [In Persian]
- Global Diplomatic Forum (2023), "The Power and Purpose of Parliamentary Diplomacy: Strengthening International Relations and Shaping Foreign Policy". At: <https://www.linkedin.com/pulse/power-purpose-parliamentary-diplomacy-strengthening>, (Accessed on: 2/04/2024).
- Haghighat, Seyyed Sadegh (1990). The issue of agent - Structure in social sciences, *methodology of Social Science and Humanities Journal*, Vol,16, No 64&65, pp. 147-166. [In Persian]
- Haji mina, Rahmat (2019). *Parliamentarianism in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran*, *Quarterly Journal of Political and International Approaches*, pp. 123-150. [In Persian]
- Hosseini, Seyed Hossein (2016). *How to Join and form Parliamentary Friendship Groups in World parliaments*, *Majlis Research Center, Political Studies Office*, pp. 1-19. [In Persian]
- Institute for Public Diplomacy (2024), "Parliamentary Diplomacy", Available at: <https://www.publicdiplomacy.online/parliamentary-diplomacy>, (Accessed on: 2/02/2024).
- IPU (2024), *Indicators for Democratic Parliaments*, Available at: <https://www.parliamentaryindicators.org/indicators/effective/key-parliamentary-powers/parliamentary-diplomacy>, (Accessed on: 25/03/2024).
- IPU (2024). "Gender Equal IPU", Available at: <https://www.ipu.org/about-ipu/gender-equal-ipu>, Accessed on: 05/06/2024.
- Islami, Rooh Ullah and Binazir Ghafari (2023). *The Application of human rights in the age of Information from the perspective of Constructivism*, *University of Guilan, World Politics Quarterly*, No. 45, pp. 133-157. [In Persian]
- Majidi, Mohammad Reza and Mohsen Azimi Etemadi (2014). "Theoretical Perspectives on the Role of Identity in International Politics", *Political Quarterly, Journal of the Faculty of Law and Political Science*, 45(1). [In Persian]
- Mahtab, Yahya and Vahid Yavari (2021). "Identification of Transparency Assessment Criteria in the Islamic Consultative Assembly", *Iranian Public Administration Studies Quarterly*, Year 4, No,1. [In Persian]
- Mousazadeh, Reza and Behnam Khosravi (2014). "BRICS and International Institutionalization", *Foreign Policy Quarterly*, No 4. [In Persian]
- Nasiri Zarghani, Arash and Mohammad Solgi(2021). "The Evolution of governance from the Constitution to the Islamic revolution", *Transcendent Governance Quarterly*, No. 8. [In Persian]
- Ghasempour, Amir Abbas (2023). *The World Inter-Parliamentary Union: Opportunities, Obstacles and Requirements for the Islamic Republic of Iran*, *Majlis Research Center, Office of Political Studies*. pp. 1-36. [In Persian]
- Rahimi, Hossein (1997). "The role of parties in political development and national security", *Strategic Studies Quarterly*, No. 4. [In Persian]
- Ryan M. Scoville (2013), "*Legislative Diplomacy*", *Michigan Law Review, Marquette University Law School*, Vol. 1, pp. 1-45. *Legislative Diplomacy*

- Sadeghian, Hassan (2022). "The Vital Role of the North-South International Corridor in the Activation of Iran's Economic Diplomacy", Institute of Iran and Eurasia Studies.
- Sanai, Mehdi (2011). Parliamentary Diplomacy of the Islamic Republic of Iran; Obstacles and Solutions, Majlis Research Center, Political Studies Office. pp. 1-21. [In Persian]
- Sinai, Vahid (2013). "The Role of Legislative Assemblies in the Policy Making Process; Towards a Theoretical Model", Strategy Journal, Vol. 58. [In Persian]
- Went, Alexander (2007). "Social theory of international politics", Homeira Moshirzadeh, Tehran, Office of Political and International Studies of the Ministry of Foreign Affairs.